

Дарко АНТОВИЋ

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ КОТОР (1948-1958)

На основама дуге традиције сценских догађања па и професионалног позоришног живота у Котору се, последице завршетка Другог свјетског рата у првих нешто више од десет година, дешавају важни институционални процеси позоришних збивања.

Можда се може поставити реално питање да ли се може баш говорити о континуитету оваквих појава, али у оваквој средини као што је Котор, па и цијела Бока Которска, плодно тло је, свакако, постојало.

Као центар Бокоторског среза Котор је, последице ослобођења, преузео и улогу културне обавезе према цијелој регији.

Поред осталог, у Котору је основано Народно позориште Котор¹ и то много прије него што је за њега оспособљена зграда са позо-

---

¹ Грађа на основу које се може изучавати ово позориште се налази у Историјском архиву у Котору у фонду НАПОК; Народно позориште Котор (1949-1958); 1948-1958 (XL VIII); (у даљем тексту ИАК НАПОК).

Фонд је формиран у Историјском архиву Котор од грађе донесене у Архив у два маха. Приликом ликвидације Позоришта грађа је преузета без записника 7. јула 1958, а плакати представа, фотографије и планови проба преузети су од Центра за културу Котор 23. јуна 1971. (записник бр. 03-216/1)

Грађа овог фонда обухвата: новчану документацију, платне спискове, књигу евиденције кредита и зајмова, службеничких досијеа, катичних књига, општих административних аката, помоћних књига (дневних набавки, услуга радионица – кројачке, дрводјелнице, електричара) и неколико дјеловодника. Овом Фонду је припојена грађа Културно-умјетничког друштва „Никола Ђурковић” Котор из 1953. и 1954. године са евиденцијом рада драмске секције, које је једно вријеме дјеловало у саставу Позоришта. Дио Фонда такође сачињавају плакати представа Народног позоришта Котор, гостовања аматерских и професионалних позоришних група и кућа и фотографије позоришних представа.

ришном салом и пратећим садржајима. Одлука је донесена још 1948. године као Одлука о оснивању Среског народног позоришта у Котору. До података о оснивању данас долазимо посредно из Извјештаја Министарству просвјете Народне Републике Црне Горе од 5. јула 1949, гдје се наводи да је рјешењем Среског народног одбора у Котору основано Народно позориште Котор.² Из овога је лако закључити да је оснивач Министарство просвјете НР Црне Горе са Цетиња а да је његову одлуку само спровео Срески народни одбор Котор.

Званично позориште је почело рад 1. јануара 1949. године, али први чланови овог професионалног колектива су постављени већ крајем 1948. године. Многи су већ тада именовани као стални радници и то од новембра 1948.³

По оснивању колектив се састојао од младих почетника – дилетаната из свих крајева Црне Горе. То се види из Извјештаја о раду из 1950. године.

Из првог пописа као Списка позоришног особља од 1. јула 1949. године види се да је од 1948. године прво ангажован као управник

Према: *Водич кроз архивску грађу са сумарним инвентарима музејских и црквених фондова и збирки*, Историјски архив Котор, Котор, 1977, стр. 216-217.

Из овог извора у дијелу о историјату ствараоца архивске грађе сазнајемо да је оснивач ове позоришне куће, као Среског народног позоришта Котор, Министарство просвјете НР Црне Горе Цетиње. Такође се наводи да је почело са радом 1. јануара 1949. године. Од 1950. до 1958. године ради под називом Народно позориште Котор. Укинута је одлуком НО Општине Котор, 31. марта 1958. као професионална радна организација.

Фонд обухвата фасцикула и свежњева 33, са око 6500 докумената; помоћних књига 25. У дужним метрима има 4 м грађе. Она је регистратурски сређена, а списи су добро очувани. Језик и писмо грађе су српски, ћирилица и латиница.

За фонд су израђена одговарајућа обавјештајна средства: унутрашњи пописи и инвентарски описи грађе по фасцикулама, као и тематски индекс у виду картона.

² ИАК, НАПОК, ф. II (78)

Рјешењем Министарства финансија Народне Републике Црне Горе бр. 11115 од 14. XII 1948. године отворен је кредит за оснивање позоришта у Котору. Овдје је утврђен износ за ту намјену чеком са износом од 1.487.094,50 динара. Реализацију овог процеса пратимо касније кроз документа под називом Оснивање позоришта и адаптација позоришне зграде, а води се према акредитиву 64-11115 из партије 99002 за 1948. годину. Овдје се поред осталог прате инвестиције и набавке (па и надокнаде запослених и други трошкови, путовања и слично)

Ово је данас у Фонду Срески народни одбор Котор НОСК, ф. 63.

³ ИАК, НАПОК, ф. I (52)

и глумац Милош Јекнић из Мораче (који је све вријеме постојања ове професионалне позоришне куће био њен управник, а и глумац и редитељ), а затим глумци: Боко Партели са Цетиња, Милорад Вучетић из Рисна, Боро Беговић из Даниловграда, Евгенија Вугделић из Плава и Јулијана Стипић из Суботице. Наредне године ангажовани су глумци: Бранко Обрадовић из Бијелог Поља, Иво Бегу из Котора, Геза Шабић из Суботице, Драгица Висковић из Бјеловара, Петар Томас и Анка Желалић из Котора, Лидија Тагић из Бара, Казимир Јукић из Конавала, Десанка Антоновић из Скопља, Евгенија Вугделић из Плава, Коливић (! *нечитко, вјероватније Катурих*) Крсто из Рисна, Армушевић Бранко са Цетиња (по запису он сам отказао IX 1949), редитељ Василиј Шћућкин и неколико административних и сценских радника: Јован Николић, декоратер, Рихард Фенцл, електричар, Илија Мариновић, административни радник и економ, Владо Јањић, благајник, Славка Гржетић, кројачица, Иван Јелавић, дрводјелац и декоратер, а касније шеф дрводјелске радионице и други.⁴

⁴ ИАК, НАПОК, ф. II (73)

Поред овог прегледа према Матичној књизи радника народног позоришта Котор од I. XII 1948. до VII 1957. (НАПОК, ф. I, 79) евидентирани су још и следећи глумци: Аврамовић Срето, Аврамовић Гордана, Бужанчић Ангун, Поповић Стеван, Поповић Роксанда, Планинци Драгица, Мартиновић Иван (Иво), Месар Ружица, Аврамовић Станимир, Грћић Вукосава (поред глуме радила и као костимограф и кројач), Јовановић Љиљана, Хабић Зденка, Филиповић Бранко, Вујошевић Ђоко (поред глиме радио и као декоратер), Радуловић Јулија (играла Коштану на представи Петра Спајића поводом његовог јубилеја 25 година умјетничког рада у сезони 1953/54), Повшић Силва, Јанићијевић Љубица (до данас најпознатија Циганка и гатара у београдској Скадарлији, а била је и жена редитеља који је такође радио у Котору Милана Поповића), Кнежевић Деса, Панић Зоран, Садевић Субхија, Микоњић Бранка, Микоњић Бранимир (велики глумац и боем, касније дјелује у Српском народном позоришту у Новом Саду), Луцић Марија, Демирџић Вера, Вуковић Гордана и Виновић Кирило. По овој Матичној књизи евидентирано је укупно 35 глумаца. Међутим друга документа, као на примјер платни спискови, спикови исплата хонорара и рјешења министарства просвете о запошљавању биљеже и друга имена, па се овај извор не може сматрати потпуно поуздан и коначан, већ се у обзир морају узети и други. За поједине од њих нам је дао потврду о њиховом раду и ангажовању тадашњи сценограф Бранислав Ивковић.

Интересантан је податак којег наводи Радослав Ротковић у раду Которско позориште (*Савремена драма и позориште у Црној Гори*, Нови Сад, 1987, стр. 36), да су сценографски радови извођени у Умјетничкој школи у Херцег Новом, под руководством сликара Сава Вујовића, професора те школе.

Овај ансамбл је 1953. године имао 36 чланова, од чега 14 глумаца, четири редитеља: Милоша Јекнића (управник и глумац), Душка Крижанеца, Станимира Аврамовића, који су такође наступали и као глумци, и крајем те године је ангажован и Милан Поповић.⁵

Већ од најаве формирања професионалне позоришне куће у Котору 1948. године за рад у њему интересују се већи број глумаца, и других позоришних стваралаца, редитеља, сценографа, музичара, балерина, кројача, декоратера, мајстора разних профила из цијеле земље, ондашње Југославије. У цијелом фонду НАПОК сачувано је више од 200 молби и разних пријава, и то посебно у првој години рада⁶.

Међу њима су и будућа велика позоришна имена: Урош Крављача, Рејхан (Реихан) Демирџић, Сабрија Бисер, а поред њих и Добрила Пантелић – Милошевић, са завршеном позоришном школом и већ дугим ангажманом у Народном позоришту у Београду и Вера Симић Велзак из Сплита са већ признатим стажом у Народном позоришту у Београду и Хрватском казалишту у Загребу. Фонд чува и доказе о сарадњи са композитором Ивом Тијардовићем, аутором „Сплитског акварела”. То се види из једног писма Ива Тијардовића управнику Милошу Јекнићу којим га обавјештава да је Позоришту послао комплетан материјал овог свог дјела⁷. Нажалост, немамо података и о извођењу овог дјела, али имамо о ангажовању и сарадњи са другим музичарима. На примјер, током сезоне 1951/52. године у Позоришту су на представи „Ђидо” Јанка Веселиновића, као ученици средњих школа, сарађивали данас познати умјетници диригенти Јулио Марић, Даринка Матић – Маровић и Мирослав Хомен⁸. Иначе, диригент на представи је био композитор из Котора Антун Хомен.

Како се то све реализовало и колико је то трајало немамо података из овог извора, али други извори говоре о овоме нешто друкчије, о чему ће у овом раду бити ријечи нешто касније.

⁵ Радослав Рогковић, *Которско позориште*, Савремена драма и позориште у Црној Гори, Нови Сад, 1987, стр. 35.

⁶ Према инвентарском попису фонда НАПОК II: молбе Министарству просвјете Цетиње ради заснивања радног односа при Среском народном позоришту Котор, 1948.

⁷ ИАК, НАПОК IV (95, 119, 172).

⁸ ИАК, НАПОК, ф. V (333-338).

И као секундарни извор: Александра Милић, *Дјелатност Народного позоришта и Градског симфонијског оркестра у Котору у послеријатном периоду*, Годишњак Поморског музеја у Котору, XXXV-XXXVI, Котор, 1987-1988, стр. 146.

Када је 1948. године донесена одлука о формирању Позоришта, пришло се и адаптацији зграде грађене 1769, која је подигнута као Млетачка војна болница у вријеме појаве Шћепана Малог у Црној Гори⁹ и очекивања могућег сукоба са њим. Адаптација је изведена по нацрту великог архитекте Драгише Брашована. Имало је око 400

У изворној грађи се не помињу ови подаци. Идући трагом горе поменутог секундарног извора телефонски смо разговарали са госпођом Даринком – Даром Матић – Маровић јуна 2006. године. Она је данас у пензији, живи у Београду, али је и даље веома активна у својој музичкој струци на просторима бивше Југославије и шире. Госпођа Дара се не сјећа свих детаља везаних за овај пројекат Народног позоришта Котор из 1952. године, зато јер је тада имала око 15 година. Међутим, сјећа се да је као ученица Которске гимназије и Ниже музичке школе у Котору, и то клавира код дугогодишњег директора и педагога ове школе Виде Матијан, учествовала у припремању ове представе, па је и до данас запамтила поједине пјесме које су тада припремане. Учествовала је у овоме прије свега ради тога што је припадала групи омладинаца који су тада у Котору показивали изузетну склонист ка музичкој умјетности, па и извјесно добро музичко образовање које су стекли школовањем у которској музичкој школи. По тој основи учествовао је и Јулио Марић, који је такође био ученик музичке школе, као и Мирослав-Миро Хомен, син композитора и диригента из Котора Антуна Хомена, такође касније познати музички стручњак и диригент у Сарајеву, Загребу, Ријечи и др.

⁹ То је садашња зграда Културног центра „Никола Ђурковић” у Котору која је саграђена средином XVIII вијека као Војна болница, о чему постоји и натпис над оригиналним главним улазом у зграду из задње градске улице што води од Сјеверних до Јужних врата. Натпис говори да је зграду за потребе болесних војника подигао ванредни провидур Епира Ђовани Ђусто, године 1769, одмах послје пошто је угушена побуна брђана: „montana rebelione dominata”. Млетачке трупе су учествовале у походу на Маине, Поборе и Брајиће, изнад Будве, који су пришли покрету самозванца Шћепана Малог у Црној Гори. Очигледно је да су из тога похода смиривања побуне имали озбиљних посљедица.

Овај војни објекат је описан у Катастику инжењерца Г. Монгалботија из 1788. године и грађен је у врло једноставном стилу са траговима закашњелог барока.

Педесетих година XX вијека ова зграда, која је и тада била војно власништво, адаптирана је за потребе Народног позоришта Котор по пројекту архитекте Драгише Брашована. Тада је за улаз у Позориште од мора, као врата преме обали, отворен градски бедем из XIII-XIV вијека и то је ситуација и данас. Нашалост ситуација са зградом је нешто друкчија. Наиме, пошто је послје земљотреса 1979. године процијењено да је зграда јако оштећена, она је доживјела комплетну реконструкцију по пројекту архитекте Здравка Мославца и данас има мало заједничких елемената са пројектом архитекте Брашована. Иначе, овај Брашованов пројекат се оцјењивао као један од најљепших на просторима ондашње Југославије.

Више у:

мјеста у партеру и на балкону, а „дворана дочекује и задивљује красним порталом позорнице, израђеним у коринтском стилу”, како је то јавила „Побједа” 16.4.1950. из пера дописника из Котор А. С. И даље: „Позориште има све остале просторије: синдикалну и пробну салу, канцеларије, гардеробу за глумце, просторије за све радионице и смјештај материјала – уопште све што захтијевају потребе једног савременог позоришта”.

У ствари пошто овај новински извјештај одише великим одушевљењем за оно што је остварено цитираћемо га у цјелини:

„Читава унутрашњост – степениште, фоаје, бифе, гардероба – бије дахом новине која прожима човјека свежином и ведрином. А позоришну салу – са преко 400 сједишта у партеру и на балкону – могао би пожељети сваки наш културни центар. Адаптирана у висини два ранија спрата, дворана очекује и задивљује красним порталом позорнице, изграђеним у коринтском стилу, по нацрту архитекте Брашована. И портал и гледалиште, повезани новим стилем који одговара амбијенту, чине једну хармоничну цјелину, чије је гипсане радове солидно извршио мајстор Петраш. Сала је веома акустична а положај сједишта је такав да се сваком гледаоцу пружа слободан поглед на читаву позорницу. Позориште има све остале просторије: синдикалну пробну салу, канцеларије, гардеробу за глумце, просторије за све радионице и смјештај материјала – уопште све што захтијевају потребе једног савременог позоришта”.¹⁰

У грађи НАПОК постоје подаци о димензијама позорнице у овој новој адаптираној сали. Позорница је била широка 10 m, дубока 8

Јован Ј. Мартиновић, *Сто которских драгуља*, Ријека Црнојевића, 1995, стр. 161-163.

Глигор Станојевић, *Пописи грађевина Боке которске из 1788. године*, Споменик СХХХVII, САНУ, Београд, стр. 139-178.

Дарко Антовић, *Которско позориште у XIX вијеку*, Подгорица, 1998, стр. 193-194.

¹⁰ „Побједа”, Цетиње, 16. априла 1950.

Оваквом утиску и оцјени се никада није могао одупријети ни аутор ових редова кад год је боравио у овом објекту до земљотреса 1979. године. То је био један сталан осјећај топлоте, интимности, функционалности, непосредности сједињавања са сценом и догађањима на њој, као и осјећаја љепоте и задовољства током боравка у њему. Нова сала је све супротно од тога: хладна, издужена, неакустична, далека, неинспиративна, нефункционална и не испуњава ни један од наведених елемената доживљавања старе сале, па и цијеле зграде.

m, висине 9 m. Отвор портала је био 6,5 m. Површина сале са позорницом је била габарита 22 x 9,5 m. Пратећих просторија је било довољно, а посебно за декор.¹¹ Сала је имала 384 мјеста за сједање.¹²

Свечано је отворено, како смо то већ раније рекли, 1. јануара 1950. године.

Прије него је завршена адаптација зграде радило се у пробној сали.

У ствари, цијело Позориште је било смјештено у вили „Фиренца” која се налазила у парку хотела „Славија”¹³. Ова лијепа грађевина је била мјесто Позоришта до завршетка адаптације Млетачке војне болнице када прелази у њу и у њој дјелује све до укидања 1958. године. Овај припремни период до завршетка зграде су дописници из Котора називали „школом”. Прорађивао се систем Станиславског да би се младом позоришном колективу дао прави пут у глуму, у духу реализма. Настојало се редовно прорађивање позоришног комада уз избор и прораду одговарајуће стручне литературе. Организован је и избор чланова колектива, послје испита, кад су од већег броја пријављених „примљени само они који су показали како довољно смисла и склоности за позоришну умјетност тако и воље за озбиљан и свјестан рад”¹⁴.

¹¹ Из Извјештаја НП Котор Југословенском драмском позоришту у Београду у ИАК НАПОК, ф. III (1,2).

¹² Извјештај Савјету за просвјету и културу НР Црне Горе, 3. март 1953. године, ИАК НАПОК, ф. VI (120). Овдје се наговјештава изградња љетње позорнице у Котору са сценом површине 12 x 12 м и са 800 сједишта.

Ови подаци се наводе ради очекивања вјероватног гостовања Југословенског драмског позоришта из Београда. У даљој документацији има више оваквих преписки између НП Котор и других позоришта из Југославије која су најављивала гостовања у Котору.

¹³ Ова лијепа зграда није преживјела еуфорију рушења старих зграда послје земљотреса 1979. године (на овом мјесту срушени су вила „Фиренца” и хотел „Славија”), тако да ни она данас не постоји. Не постоји ни стари парк хотела „Славије” који је познат као градски парк још од 1540. године.

У ову зграду НП Котор се уселило одобрењем за усељење Мјесног народног одбора Котор бр. 8849 од 23. XI 1948. године (у вилу „Фиренца”, анаграфски бр 137).

ИАК, НАПОК, ф. И (43)

¹⁴ Радослав Ротковић, *Которско позориште*, Савремена драма и позориште у Црној Гори, Нови Сад, 1987, стр. 35-36.

А. С. из Котора извјештава: „Уз прораду система Станиславског колективу је дат правилан пут у глуму и млади позоришни кадар стицао је основна знања из области којој се посветио, обједињавао се и сливао не само у једну малу умјетничку

Тако је то постала и прва глумачка школа код нас и на неки начин она је претеча данашњег Факултета драмских умјетности на Цетињу.

Овај процес је документ од посебног значаја. На основу ових сазнања данас можемо схватити атмосферу елана, стваралачког и такмичарског духа Црне Горе тог времена. Он је по свему аутентичан и даје нам одговоре по којима боље можемо прихватити и разумјети политику оснивања више професионалних позоришних кућа у, ипак, малој Републици.

Ипак, не може се отети утиску да је позориште стално пратила оскудица, што се посебно види из завршног периода његовог дјеловања. Посебно је, изгледа, био проблем недостајућег инвентара и електричних инсталација и сценске расвјете. Поводом ових проблема Позориште се обично обраћало Народном одбору Среза бококторског. Међутим, одговори обично нису били довољно добри да проблеме и ријеше. И поред тога Позориште је успјешно обављало своју мисију током тих десет година постојања.

У недостатку сопствене зграде и позорнице прва представа Народног позоришта Котор била је одржана у Цетињу 22. априла 1949, и то као премијера. Био је то *Родитељски дом* Валентина Катајева. Режију је урадио Милош Јекнић.

Послије представе организована је и јавна дискусија. То видимо из приказа Марка Кажиха гдје истиче да се овдје не ради о једној обичној представи: „већ и о првим корацима у позоришни живот једне групе младих људи који су изразили жељу да се посвете драмској умјетности. Они нису прошли кроз умјетничке школе... Пре-

---

цјелину него је, по квалитету рада, дисциплини, синдикалном и омладинском животу стао у ред првих колектива у Которском срезу. Досадашњи рад је показао да се при избору, приликом пријема чланова у позоришну групу, није погријешило. Тада су, од већег броја пријављених, примљени само они који су показали како довољно смисла и склоности за позоришну умјетност тако и добре воље за озбиљан и савјестан рад.”

Колико је ово био значајан процес говори и податак из биографије глумца Бора Беговића, који је био један од првих глумаца Народног позоришта Котор, а који је у свакој прилици истицао да је то за њега била највећа школа, његова позоришна академија. То нам је у разговору потврдио и његов брат Милан Беговић, пензионер из Котора, просвјетни и културни радник, а и повремено глумац у которском позоришту (посебно у периоду његовог полупрофесионалног рада). Разговор са њим смо обавили марта 1997. године у Котору приликом рада на припреми одредица за израду Енциклопедије Црне Горе ЦАНУ у Подгорици.

ма томе, циљ оваквог интереса за премијеру био је да се провјери један доста смјели експеримент и да се оцјени оно што је основано: да ли ови људи имају перспективе за развој, да ли је њихов избор случајан или се заснивао на добро и правилно уоченим склоностима. А, експерименте, добро припремљене и који се стручно изводе, ми смо принуђени да правимо”.¹⁵

Послије овога из Полугодишњег извјештаја Министарству за науку и културу ФНРЈ, видимо да се ова представа игра током 1949. године и то од 1. I до 30. VI на гостовањима 16 пута. Током тога ову представу је укупно видјело регистрованих 6778 гледалаца. На Цетињу је играна 4 пута, У Титограду 1, а на гостовањима на Аутопуту Београд – Загреб (градилиште и велика омладинске радна акција) од 22. маја до 15. јуна 1949. године, 11 пута са укупно 4960 гледалаца.¹⁶

У Котору је ова представа изведена јануара 1950. године, сада већ по отварању нове зграде и почетку рада у њој. Критички приказ је написао Мирко Бањевић и у игри „каторских ентузијаста” истакао „извјесну драж сирове непосредности, искрености, осјећања топлине, а понекад и наивности која привлачи”. За режију Милоша Јекнића пише „омогућава глумцима да самостално дјелују”. Бањевић похваљује глумце Ива Бегуа у улози Арсењева, Евгенију Вугделић као Зину Суђејкину, Јулијану Стипић као Мартинова и друге, али за које каже да су „имали заједничку црту декламаторског у говору... и неувјежбаност у слободи израза...” При крају закључује „Ансамбл показује квалитет изнад просјека...”¹⁷

У позоришној сезони 1949/50. Народно позориште Котор је поред Катајевог *Родитељског дома* спремило још и сљедеће представе: *Подвалу* Милована Глишића, *Памет у главу* Павичића, у режији Милоша Јекнића и *Сиротиња није гријех* А. Островског и Гогољеву *Женидбу* у режији Василија Шћућкина. Поменуте представе ове сезоне су укупно изведене 62 пута од чега у матичној кући 22 пута. У извјештају о раду од 9. маја 1950. евидентирана је посјета од 23.000 гледалаца.¹⁸ Поред осталог, Позориште се жали да је претплаћено само на

¹⁵ „Побједа”, Цетиње, 22. IV 1949.

¹⁶ ИАК, НАПОК, ф. II (76).

¹⁷ ИАК, НАПОК, ф. XI (209); ово је новински чланак на исјечку који је без слова новина сачуван у документацији.

¹⁸ ИАК, НАПОК, ф. III (75-76).

један часопис и то „Стварање”, али и да има библиотеку од 50 књига које су инвентарисане.

Критика је посебно скренула пажњу на Глишићеву *Подвалу* и оцијенила је као идејно добру, али развучену и слабо компоновану. Замјерено је и на избору ове представе и на тематској непримјерености комада духу послеријатне стварности. Поред наведеног стављена је примједба на то што је баш ова представа изведена на дан отварања позоришта на Нову 1950. годину. Ипак су истакнута глумачка остварења Ива Бегуа као Неше, Бока Партелија као Живана и Евгеније Вугделић као удовице Нере.¹⁹

Исте године, почетком маја НП Котор опет гостује на Цетињу. Изводи ова четири комада која је поставило поред *Родитељског дома*. Оно што се данас види изгледа да је сада све повољније и утисак публике и утисак критике. Ратко Ђуровић је записао да је за годину дана „ансамбл прилично напредовао у умјетничком погледу, појединачно и као цјелина”. Уочио је „тежњу колектива за студиозном обрадом текста, за доношењем истинитих и проживљених сценских ликова и за стварањем хомогене представе”. Посебно, у духу ових ставова, истиче се успјех Гогољеве *Женидбе* у режији Василија Шћућкина, а критичар наглашава да овај комад умјетници нису схватили искључиво као комедију, „него као друштвену сатиру на један исјечак мрака ‘николајевске ноћи’”. По овом критичком приказу Шћућкин је мање успјеха имао са драмом *Островског*. Боље од ње је оцјењена Глишићева *Подвала* и представа је „веома занимљива по глумачкој и редитељској интерпретацији”. Ову комедију је Јекнић обрадио и драматуршки. Драму Павичића *Памет у главу* критика похваљује као „лак и допадљив ефекат”, а истиче се избор овог актуелног комада који говори о зближавању града и села. То је тада потенцирано као савремена проблематика. Укупно је похваљен овако изабран репертоар, гдје се закључује да се ради о сложеним комадима за које је потребан искуснији ансамбл. На неки начин све ово је личило као низ испитних представа, али и као покушај афирмације овог младог колектива у центру Републике, на Цетињу, и пред одабраном публиком и критиком.²⁰

¹⁹ Д. Л, „Отварање Которског Позоришта”, „Стварање”, бр 1-2, Цетиње, 1950, стр. 69.

²⁰ Радослав Ротковић, *Которско позориште*, Савремена драма и позориште у Црној Гори, Нови Сад, 1987, стр. 36-37.

Крајем 1950. године при Позоришту је формиран Умјетнички савјет. За чланове су изабрани: Милош Јекнић, управник, Ананије Вербицки, сценограф, Саво Вукмановић, професор Поморског техникума у Котору, Славица Вукчевић, секретар Позоришта и глумци Иван Бегу и Душан Ђорђевић.²¹

Умјетнички савјет имао је задатак да својим радом и предлозима помогне рјешавање најважнијих умјетничких питања у раду Позоришта. На првој сједници овог Савјета дискутовало се о начину рада, грешкама у спремању представа, о садашњем и будућем репертоару и др.

За разумијевање институционалног позоришног живота овог периода важно је сјетити се још једне значајне појаве на коју се до сада није обратило довољно пажње и коју и даље треба боље освијетлити. Наиме, пред сезону 1950/1951. у Цетињу је било организовано савјетовање управника и редитеља свих професионалних позоришта у Републици (24. септембра 1949). На овом савјетовању се расправљало о репертоару, па је заједнички утврђен репертоар за Цетињско, Которско, Никшићко и Пљеваљско позориште. Утврђен је репертоар и за Пионирско позориште са Цетиња.²²

За Котор су предвиђени комади *Вукац Паитровић* Стјепана Митрова Љубише, у Тмушиној драматизацији, *Лажа и паралажа* Ј. С. Поповића, *Кола мудрости, двоја лудости* Островског, Нушићев *Свет* и још један савремени домаћи комад.²³

Значи, покренута је централизација одлучивања, али са веома добрим намјерама, а то је да се оваквим планирањем избјегне играње истих комада у разним позоришним кућама и тиме омогући гостовање изван матичних сцена и среских насеља. Поред овога, разговарало се и планирало ангажовање редитеља са стране, као и међусоб-

²¹ Рјешење о оснивању умјетничког савјета при Народном позоришту Котор, ИАК НАПОК, ф. IV (38).

²² Поводом овог важног процеса НП Котор достављени су Закључци са савјетовања позоришних руководилаца дописом Министарства просвјете Народне Републике Црне Горе бр. 10907 од 4. новембра 1949. године. Из документације сазнајемо да је ово савјетовање улиједило послије доношења Закључака о општој позоришној политици у Републици, послије Конференције представника Министарстава за науку и културу свих Република и представника већих позоришта Федеративне Народне Републике Југославије одржаног у Београду 29. јула 1949.

ИАК, НАПОК, ф. II (97).

²³ Данило Лекић, *Пред нову позоришну сезону*, „Побједа”; 10. септембар 1950.

на гостовања редитеља домаћих театара. Такође се расправљало и о попуни другим кадровима прије свега глумцима.

У истом циљу је донесена одлука, а прије свега ради централизације и рационализације, да се сав декор ради у которском позоришту, а да се за снабдијевање свих позоришта формира посебни заједнички магацин који би користили и позоришта али и друге културне установе, музичке школе и културно-умјетничка друштва у Републици²⁴. Даље од ових сазнања ово питање није посебно истраживано.

Од овога у НП Котор сезоне 1950/51. премијерно су изведене представе *Вукац Пашировић* Стјепана Митрова Љубише, у Тмушиној драматизацији, *Лажа и паралажа* Ј. С. Поповића, *Кола мудрости, двоја лудости* Островског, Нушићев *Свет* и *Туђе дијете* Швракина, а од прошлогодишњег репертоара обновљене: *Памет у главу* и *Сиротиња није гријех*. У овој сезони представе је видјело око 25000 гледалаца.²⁵

Значи да су се одлуке централизованог одлучивања о репертоару добро поштовале. Даље од овога је тешко, на нивоу садашњих сазнаја, више закључивати.

Поред овога, треба записати да је ове 1950. године Котор био домаћин другим позоришним кућама из земље. Током своје турнеје Југословенско драмско позориште из Београда посјетило је Котор и играло двије представе: *Дунда Мароја* Марина Држића и *Перу Сегединца* Лазе Костића²⁶.

Али и списак гостовања НП Котор од септембра 1950. до маја 1951. године је импозантан. На 47 представа било је 17377 посјетилаца, а бруто приход износио је 260360 динара. На представи у Кумбору (*Памет у главу*) 7. септембра 1950. било је 1400 гледалаца, а на представи *Женидбе* чак 1500. Ова Гогољева комедија је у Тивту имала 1100 посјетилаца, колико и *Памет у главу* Павичића. Међутим *Вукац Пашировић* је у Котору на три представе укупно имао око 800 гледалаца.

²⁴ Радослав Ротковић, *Которско позориште*, Савремена драма и позориште у Црној Гори, Нови Сад, 1987, стр. 37-38.

²⁵ ИАК, НАПОК, ф. X (504), *Статистички извјештај о раду и особљу*, Репертоар НП Котор за сезону 1950/51.

²⁶ ИАК, НАПОК, ф. XIII (74)

У Фонду је сачуван плакат представе *Пера Сегединца* од 2. јула 1950. Редитељ је био Мата Милошевић, у главној улози Петар Славенски, а наступили су и: Виктор Старчић, Миливоје Живановић, Стево Жигон, Бранко Плеша и др. Ова представа је изведена на главном градском тргу Тргу од оружја.

У односу на овакве податке потребно је неке ствари објаснити да се не би могли извучити погрешни закључци. У мањим мјестима гдје је Позориште гостовало играло се на отвореној сцени и ту би се обично на представи окупило, такорећи, скоро цијело мјесто. У Цетињу и Котору играло се у затвореној сали која је ограничена бројем сједишта, али у сваком случају је тај број мањи него отворени простори, као што је то Трг од оружја у Котору или отворене позорнице као она у морнаричкој касарни у Кумбору.

Овдје је добро да на основу показатеља посјете затворених сала процијенимо и нешто што се зова апсорпциона могућност неког мјеста у односу на своју позоришну кућу. На примјер, у Котору те сезоне 1950/51. Стеријину *Лажу и паралажу* је укупно на три представе гледало 794 гледаоца, али на једној од њих, 27. децембра 1950. године, гледалаца је било само 77.²⁷ Ово су врло важна и упозоравајућа искуства, па и за наше данашње вријеме.

Што се тиче поменутог цетињског савјетовања његови резултати се могу пратити и по другим закључцима. То се прије свега односи на ангажовање и гостовање редитеља.

Познати београдски редитељ Јован Геџ је у Котору поставио чак шест комада. То су били: *Чикина кућа* Мјашницког, *Дукат на главу* Јанка Веселиновића, у драматизацији Јосипа Кулунџића, *Људе без вида* Јосипа Кулунџића, *Манду* М. Држића, у обради Ивана Божића и *Бијесног Теофила*, свој текст. Све је ово реализовао у периоду свог боравка у овој кући од 1950. до 1953. године. Уз њега имамо и Душана Поповића, Душана Ђорђевића, Зорана Панића и Милана Поповића. Ипак се више размишљало о трајним рјешењима и сталним ангажманима. Зато у наредном периоду имамо редитељске радове у великом обиму и то само појединих редитеља, као на примјер Душка Крижанеца који потписује у кратком периоду низ од 23 представе: *Еквиноцио* Ива Војновића, *Скампола* Никодемија, *Стаклену менажерију* Тенеси Вилијемса, *Рибарске свађе* Голдонија, *Хасанагиницу* Милана Огризовића, и даље: *Плачи, вољена земљо* А. Патона, Бомаршевог *Севилског бријача*, *Заједнички стан* Добричанина, *У агонији* Крлеже, *Крваву свадбу* Ф. Г. Лорке, *Кад наиђу дјеца* А. Русена, *Блудницу достојну поштовања* Жан-Пол Сартра, *Младост пред судом* Х. Тимајера, *Сплетка и љубав* Ф. Шилера, *Шарену лопту* И. Тор-

²⁷ Радослав Ротковић, *Которско позориште*, Савремена драма и позориште у Црној Гори, Нови Сад, 1987, стр. 38.

кара, Молијеровог *Тартифа*, *Доживљаје Николетина Бурсаћа*, *Которске морнаре Волфа*, *Немирну старост Рахманова*, *Седам година вјерности Акселрода*, *Свјетионик П. Будака* и дјечије представе *Чаробна фрула* и *Постолар и враг М. Широле*. Ово је на одређени начин и доказ недостатка редитеља, зато су уз њих понекад су режирали и глумци, као на примјер, Петар Спајић Суљо и то Нушићеву *Госпођу министарку* и Станковићеву *Коштану*.²⁸

Из пописа радова редитеља Крижанеца се види да је изгледа бирао репертоар, али је и позориште то одобравало, без обзира колико је он био сложен, разноврстан и квалитетан. Вјерујемо да је то био задатак показивања да се могу остварити изузетне креације и у ономе што се очекивало да буде провинција у свему. У томе се доста и успијевало, о чему нам говоре објављене критике и извјештаји са представа објављени у дневној штампи и периодици тог времена.

Сезона 1951/52. имала је сљедеће премијере: *Ђидо* Јанка Веселиновића, *Цврчак на огњишту* Чарлса Дикенса, *Ожалошћена породица* Бранислава Нушића, *Карлова тетка* Томаса Брандона, а репризно је коришћен репертоар прошле сезоне: *Лажа и паралажа* и *Вукац Паиштровић*. Турнеја НП Котор обишла је цијелу Боку Которску, Цетиње, Даниловград, Бар, Улцињ и друга мјеста.²⁹ Позориште је одржало ове сезоне 96 представа које је гледало 22615 гледалаца.

Сезона 1952/53. почела је забавном вечери коју је припремио и водио као конферанса редитељ Јован Гец. Он је написао и све текстове. У представи су поред глумца Позоришта учествовали и чланови оркестра Среског КУД-а Никола Ђурковић из Котора.³⁰ Ово забавно вече је отворило ову сезону.

Ова сезона је обиловала премијерама: *Чикина кућа* И. М. Мјашничког, *Дукат на главу*, комад из народног живота по приповијеткама Јанка Веселиновића, *Манде* Марина Држића, *ДР* Бранислава Ну-

²⁸ НАПОК, укупна грађа и

Радослав Ротковић, *Которско позориште*, Савремена драма и позориште у Црној Гори, Нови Сад, 1987, стр. 38-38.

Од двије представе које је режирао глумац Петар Спајић Суљо *Коштана* је урађена поводом обиљежавања и прославе двадесетпетогодишњице његовог умјетничког рада (сезона 1953/54).

²⁹ ИАК, НАПОК, ф. V (333-338); Статистички извјештај за професионална позоришта; Извјештај о раду за сезону 1951/52.

³⁰ ИАК, НАПОК, ф. XIII (421)

шића, *Бесни Теофило* Јована Геца, *Људи без Вида* Јосипа Кулунџића, *Чардак ни на небу ни на земљи* Јована Геца и *Досјетљива дјевојка* Лопе де Вега. Ове премијере су ове сезоне доживјеле 121 репризу и видјело их је 33000 гледалаца.³¹

Из ове, 1952. године, је и недатирани Попис књига позоришних дјела у Библиотеци Позоришта. Евидентирана су 84 наслова дјела са 184 примјерка. Попис потписује тадашњи секретар Позоришта Софија Вукшић.³² У наредним годинама можемо пратити да се овај фонд библиотеке повећава. Нажалост, данас је енигма гдје је он завршио и каква је његова судбина послје укидања Позоришта³³.

Оно што овдје треба примијетити је да се за сваку сезону припрема и најмање један позоришни комад за дјецу. То је постао обичај и убудуће.

У новој сезони 1953/54, и поред доста неповољних услова, што се види из извора и захтјева упућених прије свега Народном одбору Котор за рјешавање проблема опреме, али и кадрова, рад се упорно наставља. Изведене су премијере: *Еквиноцио* Ива Војновића, *Барба Барова трабакула* Марка Каваје, *Скамполо* Д. Никодемија, *Црвене руже* Бенедетија, *Без Трећег* Милана Беговића, *Истина је мртва* Е. Раблеса, *Стаклена менаџерија* Тенеси Вилијемса и *Коштана* Боре Станковића.³⁴ Највише приказивања је имао *Еквиноцио* и евидентирана је посјета од 4000 гледалаца.

Према наведеном видимо да је пракса позоришта једна премијера мјесечно, а критике, као она под насловом „Которско позориште даће у овој сезони девет премијера” су повољне и истичу да оно што је виђено је боље од прошле сезоне, по свим умјетничким вриједностима и да је посебно *Истина је мртва* Е. Раблеса по квалитету изненадила публику.³⁵ Новинар критичар извјештава о овој пред-

³¹ ИАК, НАПОК, ф. VI (326-330); Извјештај о раду за сезону 1952/53.

³² ИАК, НАПОК, ф. V (425/6)

³³ Аутор ових редова је једно вријеме радио у Центру за културу Котор, 1978. и 1979. године. У малој остави иза биљетарнице старог Позоришта је пронашао вјероватно само дио ове библиотеке, која је тада имала, како се овлаш могло процијенити, *пар* стотина књига, као и *пар* стотина умножених преписа драмских текстова направљених за припремање представа. Каква је судбина овог остатка позоришне библиотеке послје потпуне реконструкције Центра за културу Котор послје земљотреса 1979. године данас се не зна.

³⁴ ИАК, НАПОК, ф. VII (354-367); Реферат о раду НП Котор у сезони 1953/54.

³⁵ ИАК, НАПОК, ф. XI (205)

стави истичући уједначеност представе, посебно у глумачким остварењима. Најзад, ипак треба примијетити да су, по писању извјештача, умјетнички домети „скромни”. Глумачки ансамбл у то вријеме сачињавају: Петар Спајић Суљо, Петар Томас, Срето Аврамовић, Гордана Аврамовић и други а стални редитељ је Душко Крижанец. Њему се повремено придружује и Зоран Панић, и то још као глумац и сценограф.

Међутим услови рада се очигледно погоршавају што изгледа непосредно утиче на састав умјетничког особља. Ове сезона ансамбл напушта глумачки пар Роксанда и Стево Поповић и то у првој половини сезоне, тако да то отежава рад. Прво што се види је прераспоред улога, а извјештаји говоре о пробама у сали без гријања, о позорници чија се опрема није занављала и технички услови за наступе су лоши и слично. Од 101 изведене представе 61 су била гостовања. И поред упозорења, упутства и прописа Удружења драмских умјетника на гостовања се одлазило отвореним камионима и рибарским бродовима уз велику опасност. Значи ансамбл је водио веома тежак живот, али очигледно и даље радио уз огромну дозу љубави и ентузијазма. Свакако морамо примијетити да је у овој ситуацији до изражаја морала да дође сналажљивост, али нажалост понекад и импровизација.

Сезона 1954/55. почиње не баш обећавајуће, ни за ансамбл, за послене ни за продукцију. Наиме, већ почетком сезоне смањени су дохоци и пооштрене све мјере штедње. Искључиви извори финансирања су ишли из буџета Среског народног одбора Котор, а она никако нису могла да подмире све издатке. Нажалост, и зарада од продатих улазница није ни дјелимично ублажавала покривање потреба. Сва ова средства нису покривала оно што је требало редовно измиривати: превоз људи и опреме, плаћање закупа сала, трошкове опремања представа, исплате хонорара и сл.

Ипак, ансамбл припрема седам представа: *Рибарске свађе* Карла Голдонија, *Хасанагиницу* Милана Огризовића, *Зону Замфирову* Стевана Сремца, *Заједнички стан* Драгутина Добричанина, *Плачи вољена земља* А. Патона, *Дугоња*, *Трбоња* и *Видоња* М. Широле и Бомаршевог *Севилског бријача*.³⁶ Сва гостовања у овој сезони низу прелазила територију ван Боке Которске.

³⁶ ИАК, НАПОК, ф. VIII (421-427); Статистички извјештај о раду у сезони 1954/55.

До ове сезоне посебно занимљиве податке даје једна „Књига проба за године 1953-54-55”³⁷. Из ње можемо сагледати атмосферу која је владала у Позоришту и прије свега на пробама, онда о начину рада и дисциплини, а забиљежене су и примједбе редитеља у вези са глумачким радом и пропустима. Евидентирани су и примједбе на рад техничког дијела колектива и на техничке пропусте у раду и наступима. И глумци јавно опомињу техничко особље, што се биљежи као примједба у књизи. Поред овога овдје закључујемо да се проба одржавају редовно, дисциплиновано, и то како у Котору уочи сваког наступа, тако и на гостовањима. Зато у свим записницима о дисциплинским преступима особља, и умјетничког и другог, обично нема утврђених већих преступа, обично су то кашњења и неки риједак изостанак са пробе, па и казне нису строге и најчешће су само опомене, а само понеко ријетко одбијање од плате.

Оно што је интересантно је да се у попису особља не срећемо именом професионалног костимографа, стално запосленог у Позоришту. Па ни чланом 67. Статута Позоришта, гдје је одређен попис особља није предвиђено мјесто костимографа. Из докумената сачуваних у Фонду НАПОК постоји велика збирка фотографија, скоро 470 и то скоро из сваке представе.³⁸ Из њих видимо да се није штедило ни у вези са овим питањем, али се довијало на разне начине. На примјер, из плаката за *Заједнички Стан и Рибарске свађе* видимо да су костиме радили кројачи Тонка Ивановић и Милутин Мистовић, али се не зна по чијој замисли и упутству, па слободно можемо ово замислити као њихову креацију уз можда неку редитељеву сугестију. Поред њих у документима као кројач помиње се и Ђуро Гргуревић. На већини плаката из скоро цијелог периода рада Позоришта наводи се за костим име Славке Гржетић, па њу углавном можемо сматрати као најчешћег креатора костима. Свакако, тако процјењујемо да се у оваквој ситуацији понекада морало одустати од неких професионалнијих захтјева.

Тражило се и од приватних власника по неко народно одијело, старији аутентични костим и ношња, а нешто се наручивало од државних предузећа. Препарирану косу за власуље Позориште је наручивало из фризерског салона у Загребу и власуљарске радње из Љубљане, а шминка се добијала од „Албуса” из Новог Сада који је баш тада то почео да производи и снабдијевао позоришта широм земље.

³⁷ ИАК, НАПОК, ф. (539-584)

³⁸ ИАК, НАПОК, ф. XIII, XIV, XV

И поред евидентних проблема у сезони 1955/56. НП Котор наставља рад са великим програмом. Припрема и изводи осам премијера: *Пут у злочин* М. Крањеца, *У Агонији* Мирослава Крлеже, *Матура* од Фодора, *Кад наиђу дјеца* од А. Русена, *Госпођа министарка* од Бранислава Нушића, *Узоран муж* А. Хапвуда, *Мачак у чизмама* и *Крваве свадбе* Ф. Г. Лорке.³⁹

Новински извјештај, који потписује Велимир Тасић,⁴⁰ похваљују премијеру *Кад наиђу дјеца* и то рад редитеља Крижанеца и глумице Бранку Микоњић у улози Олимпије и Олгу – Симић Крижанец у улози Мадлен Лонан.

У сезони 1956/57. седам премијера: *Младост пред судом* Х. Тимајера, *Шарена лопта* И. Торкара, *Рођак из Америке* Р. Стојадиновића, *Чаробна фрула* М. Широле, *Сплетка и љубав* Ф. Шилера, Молијеров *Тартиф*, *Протекција* Бранислава Нушића и *Блудница достојна поштовања* Жан-Пол Сартра.⁴¹

Наредне 1958. године Народно позориште Котор има 13 сталних глумаца, два редитеља, једног сценографа (Бранислав Ивковић⁴²), четири декоратера, једног маскера, два кројача и са помоћним

³⁹ ИАК, НАПОК, ф. IX (423-425/6); Статистички извјештај о раду и особљу за сезону 1955/56.

⁴⁰ ИАК, НАПОК, ф. XI (207)

⁴¹ ИАК, НАПОК, ф. (497-507); Статистички извјештај о раду и особљу за сезону 1956/57.

⁴² Име Бранислава – Стојана Ивковића већ у попису стално запослених у Позоришту налазимо у Матичној књизи радника Народног позоришта Котор од 1. XII 1948. до 30 VII 1957. године. Према овом извору он је ангажован као сценограф са средњом школом за примјењену умјетност од 1. октобра 1952.

ИАК, НАПОК, ф. I (79).

Са Браниславом Ивковићем, сада пензионером у Котору, разговарали смо у Котору у више наврата током маја и јуна 2006. године. Он нам је потврдио наводе из ових извора и додао да је у Позоришту био до његовог затварања као професионалне куће 1958. године, са једном паузом због служења војног рока, и наставио ангажман до 1963. године у њој као полупрофесионалном Позоришту. Интересантан је детаљ из његовог живота који је везан за служење војног рока који је он дјелимично одслужио у војном гарнизону у Пули. Ту је, поред осталог био ангажован на припремању изложби, прослава и обиљежавању војних јубилеја, као и око припрема и одржавања филмског фестивала у Пули. У једном случају је заједно са Здравком Велимировићем, који је такође у Пули служио војни рок, тада већ дипломираним редитељем, иначе црногорским стипендистом, радио на представи *Кнез Иво од Семберије*, историјској драми Бранислава Нушића. Режију је радио Велимировић, а сценографију он. Пред-

става је постављена у Пулском позоришту а играли су глумци – војници из разних јединица пулских гарнизона. Послије напуштања Котора одлази за Београд гдје је једно кратко вријеме био сценограф у „Атељеу 212”, а затим кратко помоћник техничког директора, па технички директор и то све до пензије у истом овом великом позоришту. Значи у „Атељеу” је од времена његовог преласка из зграде „Борбе” у своју зграду у Улици Лоле Рибара 1964, гдје је и данас. Међутим, и ту су интересантни неки запамћени детаљи. Прије одласка за Београд, Ивковић је кренуо за Лондон да би тамо радио као дизајнер у једној фабрици ципела. На путу за Лондон провео је мјесец дана у Венецији. Ту доноси одлуку да не наставља пут даље већ да се врати у Југославију и то у Београд, гдје је и наставио своју, веома значајну, умјетничку каријеру. То је његово дјеловање и рад у „Атељеу 212” и као посебно активности око покретања и одржавања Београдског интернационалног театарског фестивала (БИТЕФ) од 1967. године гдје је био дио екипе (Мира Траиловић и Јован Ђирилов) која је покренула ову, једну од најзначајнијих театарских манифестација Европе друге половине XX вијека.

Поред ових података од њега смо сазнали и низ интересантних података везаних за живот и рад Народног позоришта Котор, гдје је и почео своју професионалну позоришну каријеру.

Његово сјећање је везано и за вријеме док се радило на изградњи которске позоришне сале. Приликом израде гипсарских радова на порталу позорнице и у сали ангажован је професор гипсарства са одсека вајарства Умјетничке школе из Херцег Новог Петраш. Он је за непосредно извођење радова ангажовао мајсторе, извјесне Мађаре и ученика вајарског одсека Умјетничке школе Васка Пејовића. Око радова на сценографији, како смо то раније и навели, ангажован је био професор ове школе Саво Вујовић, али он је за ове радове ангажовао и ђаке из школе: Бранислава Ивковића, Петра Пасиновића, Бранка Матишоровића и Света Бранковића. Сценографија је рађена у радионицама Которског позоришта, а не у Херцег Новом, како су забиљежили други извори (Радослав Ротковић, н. дј.). Као сценографе у Позоришту Ивковић помиње велико и познато име Ананија Вербицког, предратног сценографа из Народног позориште у Београду, који је, поред осталог, радио сценографију и за прву представу овог позоришта *Родитељски дом*, која је прво изведена на Цетињу а потом у Котору. Поред њега овдје је радио и Миша Рачић, који је дошао из Дубровачког театра, а из Котора отишао за Загреб. Послије одласка из Котора он је био сценограф у Хрватском народном казалишту у Загребу и сценограф и технички директор загребачког театра Гавела. Такође је био и дугогодишни технички директор Дубровачких љетњих игара. Ивковић се сјећа и да је Которско позориште попуњено намјештајем и сценском опремом из Југословенског драмског позоришта из Београда и из позоришта из Ријеке. Из његовог сјећања забиљежили смо и да је као први суфлер била ангажована Ванда Савић из Котора. И позоришни фондус је био веома богат, у шта се увјерио и аутор ових редова из времена свог рада у Центру за културу Котор, међутим, послјије реконструкције зграде Центра иза земљотреса 1979. године од овога фондуса није остало ништа. Остаје нада да ће се у на-

особљем укупно 29 запослених.⁴³ Међутим, евидентна је појава сталног осипања глумачког особља што је најболнија појава у институционалном животу тога времена уопште у Црној Гори. Данас схватамо де се одлазило у потрагу за бољим условима рада и то углавном у веће републичке центре.

И поред овога Позориште изводи осам премијера: *Немирна старост* Рахманова, *Седам година вјерности* Акселрода, *Свјетионик* П. Будака, *Постолар и враг* М. Широле, *Которски морнари* Ф. Волфа, *Доживљаји Николетине Бурсаћа* по роману Бранка Ћопића, *Лекција или Ноћ у Главњачи* Б. Јовановића и *Наход Ненад* Б. Михоловића.⁴⁴

Из оквирног плана репертоара планирано је да се изведу и још неких десетак комада у овој сезони (и то на примјер: *Глорија* Ранка Маринковића, *Романтичне душе* Ростана, *Господу Глембајеве* Мирослава Крлеже и Милеров *Лов на вјештице*). Нажалост, овако амбициозан и сложен репертоар није реализован јер је 1958. године дошло до ликвидације и затварања Позоришта.

Играло се и ових десет година у Котору и на честим гостовањима широм Црне Горе и Југославије. На основу репертоара, броја премијера, броја гледалаца и објављених критика можемо просудити да је Народно позориште Котор надалеко превазилазило карактер провинцијалног позоришта и да је стало у ред великих позоришних кућа тога времена (изведени репертоар показује просјечно 7 премијера по сезони – укупно 64 представе).

Поред овога Позориште се укључивало у рад разних савјетовања и асоцијација и удружења играјући одређену прилично примијећену улогу на југословенском простору. Остваривало је, на примјер, сарадњу са Координационим одбором јадранских казалишта у Задру, чији је члан једно вријеме било.⁴⁵

Ликвидација Народног позоришта Котор је извршена 31. марта 1958. године, а до коначног укидања, с обзором на финансијско пословање, финансијске послове је преузела Ликвидациона комисија⁴⁶.

редном периоду још много тога сазнати из изворних сјећања Бранислава Ивковића, изгледа данас јединог живог члана бившег Народног позоришта Котор.

⁴³ ИАК, НАПОК, ф. XI (76-79); Статистички извјештај о раду и особљу за сезону 1957/58.

⁴⁴ ИАК, НАПОК, ф. XI (76-79)

⁴⁵ ИАК, НАПОК, ф. X (136-141, 182, 220, 282, 481-489, 495)

⁴⁶ ИАК, НАПОК, ф. XI (46)

Оно што је, на први поглед, необично у овој грађи је да нема докумената на основу којих би могли расвијетлити праве разлоге, или барем навођене узроке за овај чин.

Међутим, то је било вријеме када се у Црној Гори почело размишљати о централизацији, стварању једног централног позоришта, са високим умјетничким нивоом и тврдњом да се високи квалитет може остварити само у једном јаком театру, а гашењем малих кућа. То је ојачано и ставовима тада најмасовније политичке организације, Социјалистичког савеза радног народа, да таква кућа може својим радом да покрије цијелу територију Републике, па и шире. То је довело до гашења пет позоришних кућа у Црној Гори, а међу њима и Народног позоришта у Котору.

Све је одрађено на основу Одлуке и препорука Главног одбора Социјалистичког савеза радног народа Црне Горе од 1958. године⁴⁷. Гасе се професионална позоришта у Цетињу, Котору, Никшићу и Пљевљима, а Народно позориште у Титограду развија се као национални театар и преузима улогу свих тих професионалних дотадашњих позоришта.

Како смо рекли, ликвидација Народног позоришта Котор извршена је 31. марта 1958. године⁴⁸ и тада је наступио период полупрофесионалног рада са стално запосленим управником који је и глумац и редитељ, у оквиру Центра за опште образовање и културу Народног универзитета Котор. Био је то Иво Бегу, стари члан тада већ бившег Народног позоришта Котор.

Он је са веома смањеним ансамблом, са једним бројем старих и нешто нових глумаца и смањеним дотацијама, уз ангажовање већег броја которских аматера, од сезоне 1958/1959. до 1965/1966, режирао двадесетак комада међу којима је било и дјечијих представа. Режирао је: *Карлово дијете* Брандона, *Лекцију* Б. Јовановића, *За правду* Ј. Лободе-Зрински (Бегу је ту био и сценограф), *Дуплу пуницу* Вик-

⁴⁷ Научни радник др Срђан Вукадиновић приликом рада на својој књизи Организација националног театра, (Подгорица, 1995) истраживао је ова питања и том приликом у архиви тадашњег Републичке конференције Социјалистичког радног народа Црне Горе, која се сматрала најмасовнијом друштвено политичком организацијом код нас, није могао пронаћи ову Одлуку већ изјављује да овај податак „користи ина основу увида у секундарну грађу”.

Срђан Вукадиновић, *Организација националног театра*, Подгорица, 1995, стр. 31.

⁴⁸ ИАК, НАПОК, ф. XI (46)

торијен Сардуа, *Лијечника без дипломе* Х. Вангела, *Магле Омербеговића*, *Чвор* Петра Пеције Петровића, *Љубав Ђоковића*, *Моје бебе* Мергерите Мејо, *Борбу жена* Ежена Скриба, *Нину* Русена, *Оца* Августа Стринберга, *Вјерну сијенку* Никодимија, *Чаробљака из Оза* В. Рабадана, *Ивицу и Марицу* М. Широла (представа за дјецу), *Клопку за беспомоћног човјека* Р. Томаса, *Клупко* П. Будака, *Двоструко лице* Макдугала и Алана, *Со вриједнију од злата* Б. Сватона, *Терезу Ракен* Емила Золе, *Викенд* М. Мана, бајку *Опаки властелин* А Паплера, *Свадебни пут без мужа* Л. Ленца, *Безобразлук* Л. Вернеја, *Василису прекрасну* Ж. Хела, 3: 1 Пеције, 907 ради О. К. А. Корена, поново *Вукца Паитровића* и дјечију представу *Златна принцеза* М. Широле.

Од гостовања извори биљеже само Јосипа Баића са *Находом Ненадом* 1958/59. и *Досјетљиву дјевојку* Лопе де Вега, у режији Станимира Аврамовића, што је била обнова из репертоара сезоне 1952/53.⁴⁹

Тако се још осам година уз огроман ентузијазам одржала та сјенка Народног позоришта Котор, послје чега позоришни рад нагло замире⁵⁰.

Котор данас више нема своје професионално позориште.

⁴⁹ ЦЕКУП (Центар за културно-просвјетну дјелатност Котор, 1956-1968) LXVIII; (овај фонд садржи фасцикула – свежњева 14; помоћних књига 6; са грађом у дужним метрима 1,60).

Радослав Ротковић, *Которско позориште, Савремена драма и позориште у Црној Гори*, Нови Сад, 1987, стр. 39.

⁵⁰ ИАК, НАПОК, ф. XI (46); Одлуком НО Котор

Darko ANTOVIĆ

PEOPLE'S THEATRE KOTOR
(1948-1958)

Summary

On the basis of the long tradition of theatrical events and even professional theatrical life in Kotor, after World War II, within the first decade or so, important institutional processes occur with regards to theatrical life.

As the centre of Boka Kotorska District, after the liberation Kotor took over the role of cultural obligation towards the whole region. Amongst other things, the People's Theatre was established in Kotor, a lot before a building has been equipped with the theatre hall and accompanying facilities. The decision made as early as in 1948 was entitled the Decision on the establishment of District people's theatre in Kotor, and the data on establishment are obtained indirectly from the report of the Ministry of education of the People's Republic of Montenegro dated 5th July 1949, where it is stated that the People's theatre Kotor was established by the Decision of the District People's Committee in Kotor. Also, it is stated that the theatre started working on 1st January 1949. It was working under this name from 1950 to 1958.

In this paper, the author follows the processes of the origin and development of this professional theatre house; the performance repertory per seasons (the performance repertory shows an average of 7 premieres per season – totalling 64 performances); the survey of the employed, and in particular the composition of the artistic part of the ensemble: actors, directors and others; theatre reviews and other reports on the work of the theatre and its realized projects; as well as the problems that were accompanying its operation from the beginning to the closing down of the theatre.

The closing down of the People's Theatre Kotor was performed on 31st March 1958 when the period of semi-professional work started with fully employed manager, who is both the actor and the director, as a part of the Centre for general education and culture of the People's University Kotor. This was Ivo Begu, the old member of then former People's Theatre Kotor. With a very much reduced ensemble, with a number of old and certain number of new actors and reduced subsidies, with the engagement of a greater number of amateurs from Kotor, from the season 1958/1959 to 1965/1966, he directed some twenty-plus plays among which there were some children's plays as well.

In such a way, with great enthusiasm, that shadow of the People's Theatre Kotor remained alive, after which the theatrical life suddenly fades away.

Kotor does not have its professional theatre any more.

